

Veiledning til læreplan i norsk for språklige minoriteter med kort botid

Denne veiledningen inneholder praktiske eksempler som viser hvordan du som lærer kan arbeide med læreplanen i i norsk for språklige minoriteter med kort botid.

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 20.08.2015

Innhold

Innledning

Fagets egenart

Praktiske eksempler

- [Eksempel 1: Muntlig argumentasjon - debatt om sak i nyhetene](#)
- [Eksempel 2: Argumenterende skriving - innlegg om et aktuelt emne](#)
- [Eksempel 3: Skrive en sammensatt tekst tilpasset eget utdanningsprogram](#)
- [Eksempel 4: Lesing, munnleg og skriftleg arbeid med førestillingar om det norske](#)
- [Eksempel 5: Bruke kunnskap om retorikk til å forklare argumentasjonen og bruke kunnskapen i muntlig kommunikasjon](#)
- [Eksempel 6: Munnleg framføring - avgrensa litterært program](#)
- [Eksempel 7: Muntlig kommunikasjon - språkdag på skolen](#)

Oversikt over strategier

Lenker til nettressurser

Innledning

Denne veiledningen inneholder praktiske eksempler som viser hvordan du som lærer kan arbeide med læreplanen i norsk for språklige minoriteter med kort botid. Læreplanen vektlegger utviklingen av grunnleggende ferdigheter i faget, og veiledningen viser hvordan ferdighetene kan integreres i opplæringen. Den gir samtidig eksempler på hvordan kompetansemål kan utformes på lokalt plan. Du vil også finne eksempler på hvordan du kan arbeide med underveisvurdering og utarbeide kjennetegn på måloppnåelse lokalt.

Veiledningen skal bidra til refleksjon rundt det lokale arbeidet med læreplanen og innhold og metoder i faget. Den er frivillig å bruke og kan ikke erstatte eller sidestilles med læreplanen. Utdanningsdirektoratet er ansvarlig for innholdet i veiledningen. Den er utarbeidet i samarbeid med lærere, relevante fagmiljøer og fagpersoner.

Veiledningen består av fire kapitler. Kapittel 2 inneholder en beskrivelse av faget og hvilke deler av læreplanen veiledningen tar for seg. Kapittel 3 gir praktiske eksempler på hvordan lærere og elever kan arbeide med grunnleggende ferdigheter i faget. Kapittel 4 gir en oversikt over lese- og skrivestrategier, og kapittel 5 består av lenker til ressurser for arbeidet med grunnleggende ferdigheter i faget.

Fagets egenart

Norskfaget er både et dannelsesfag og et ferdighetsfag. Norsk for språklige minoriteter med kort botid i Norge skal gi minoritetsspråklige elever kunnskaper og ferdigheter som skal styrke deres språklige trygghet og identitet, og ruste dem til å delta aktivt i kultur og samfunnsliv. Samtidig har faget et særlig ansvar for å utvikle elevenes grunnleggende språkferdigheter. For elever med kort botid i Norge er gode språkferdigheter både et norskfaglig mål og et nødvendig grunnlag for læring i alle fag.

Læreplanen i norsk språklige minoriteter med kort botid i Norge er en andrespråkplan tilpasset elever med en annen språk- og kulturbakgrunn enn etnisk norske elever. Planen er frivillig å bruke og likeverdig med ordinær læreplan i norsk. Den ligger nær opp til ordinær norskplan når det gjelder innhold og struktur, men legger opp til at elevene skal lære mye på kort tid. Planen skiller seg fra ordinær norskplan ved at den har et tydeligere språklæringsperspektiv, og at den gir ekstra støtte til å forstå norsk språk og kultur. Den trekker også inn elevenes kunnskap om eget språk og egen kultur i arbeidet med å lære norsk.

Praktiske eksempler

Dette kapittelet gir praktiske eksempler på hvordan lærere og elever kan arbeide med grunnleggende ferdigheter i faget. Eksemplene viser hvordan kompetansemål fra flere hovedområder kan kombineres, og hvordan du som lærer kan arbeide med elevenes språkferdigheter parallelt med arbeidet med ulike faglige emner. Kompetansemål som kan være spesielt krevende for elever med kort botid, er valgt som eksempler på slike faglige emner.

Eksemplene viser også hvordan du som lærer kan utforme læringsmål sammen med elevene, og hvordan du kan utvikle kjennetegn på måloppnåelse der du mener det er nødvendig. Eksemplene inneholder konkrete forslag til læringsaktiviteter og variasjon i bruk av lærestoff, oppgaver og arbeidsmåter, og de viser hvordan du kan legge opplæringen til rette for det mangfoldet av elever som læreplanen gjelder for. Opplæringen skal

- bidra til god læring hos elevene slik at de når læringsmålene og kompetansemålene
- være egnet for systematisk arbeid med elevenes utvikling av grunnleggende ferdigheter
- være egnet til pedagogisk differensiering
- bidra til gode former for undervisningsvurdering som danner utgangspunkt for videre læring for elevene

Refleksjon

Modellen nedenfor ligger til grunn for de ulike eksemplene, og du kan bruke den som et refleksjonsverktøy for å utvikle, planlegge, gjennomføre og vurdere undervisningsopplegg. Ikke alle refleksjonsspørsmålene er aktuelle for alle opplegg.

Tema	Refleksjonsspørsmål
Planlegging	<p>Hva skal elevene lære av opplegget?</p> <p>Hvilke kompetansemål/hovedområder kan jeg kombinere?</p> <p>Hvordan kan jeg formulere læringsmålene slik at elevene forstår hva de skal lære, og hva som forventes av dem?</p> <p>Hvilke metoder egner seg best for å nå målene?</p>
Motivasjon	<p>Hvordan kan jeg motivere og skape interesse for læringsarbeidet?</p> <p>Hvordan kan jeg aktivisere elevenes forkunnskaper?</p> <p>Hva slags emnehjelp trenger elevene?</p> <p>Hvordan kan jeg fokusere på læringsmålene?</p>
Innhold, metode og organisering	<p>Hvordan setter jeg elevene i gang med arbeidet?</p> <p>Hvilke strategier og hvilken støtte trenger elevene for å få læringsutbytte?</p> <p>Hvilke aktiviteter inngår i opplegget – og hvorfor?</p> <p>Hvordan er arbeid med grunnleggende ferdigheter integrert i opplegget?</p> <p>Hvordan kan elevene delta aktivt i læringsarbeidet?</p> <p>Hvordan kan jeg trekke elevenes kunnskap om eget språk og egen kultur inn i læringsarbeidet?</p> <p>Hvordan er det mest hensiktsmessig å organisere elevgruppa – og hvorfor?</p> <p>Hvilke sluttprodukt kan opplegget resultere i?</p>
Underveisvurdering	<p>Hvordan kan jeg best vurdere om og hva elevene lærer?</p> <p>Hvordan - og av hvem - får elevene læringsfremmende tilbakemeldinger underveis i læringsarbeidet?</p> <p>Hvordan formulerer vi eventuelle kjennetegn på måloppnåelse for dette læringsarbeidet?</p> <p>Hvordan viser sluttproduktet at målene er nådd?</p> <p>Hvordan oppsummerer og evaluerer lærer og elever opplegget og elevenes læringsutbytte?</p>
Variasjon	<p>Hvordan kan jeg variere arbeidsmåter, lærestoff og organisering for å tilpasse læringsarbeidet til elevenes forutsetninger?</p>
Progresjon	<p>Hvordan inngår dette læringsarbeidet i en helhetlig progresjon?</p>

Vurdering

Eksemplene inneholder forslag til hvordan du kan arbeide med undervisvurdering av elevenes læring. Forslag til kjennetegn på måloppnåelse er laget som et redskap for undervisvurdering og ikke for sluttvurdering. Vi foreslår kjennetegn der opplegget resulterer i et elevprodukt som skal vurderes. Kjennetegnene beskriver kvaliteten på det elevene mestrer i forhold til kompetansemålene, ut fra det som kan forventes på dette tidspunktet i opplæringen. I denne veiledningen er de formulert på høyt nivå som grunnlag for tilbakemelding om hva elevene mestrer, og hva de må jobbe mer med.

Undervisvurdering i faget bygger på at elevene

- forstår hva de skal lære, og hva som er forventet av dem
- får tilbakemeldinger om kvaliteten på arbeidet eller prestasjonen
- får råd som danner utgangspunkt for videre læring
- er involvert i eget læringsarbeid ved blant annet å vurdere eget arbeid og utvikling

Utdanningsdirektoratet har i samarbeid med lærere og relevante fagmiljøer utviklet veiledende nasjonale kjennetegn på måloppnåelse for sluttvurdering etter 10. årstrinn.

Veiledende kjennetegn på måloppnåelse

De veiledende kjennetegnene er frivillige å bruke som støtte til standpunktvurdering etter 10. årstrinn. I opplæringen av andrespråkselever kan kjennetegnene fungere som en referanse som sier noe om sluttkompetansen for elever som har fulgt førstespråksplanen i norsk.

Eksempel 1: Muntlig argumentasjon - debatt om sak i nyhetene

Vg1

For elever med kort botid i Norge er det viktig å kunne kommunisere og uttrykke egne meninger på norsk. Dette undervisningsopplegget er ment å gi elevene med kort botid øvelse i å argumentere. Muntlig argumentasjon får de bruk for i skolen og i arbeids- og samfunnsliv senere i livet. I tillegg gir opplegget opplæring i grunnleggende regler for muntlig samhandling. Elevene skal samle argumenter og motargumenter til aktuelle saker og framføre argumentene sine muntlig i en debatt.

Kompetansemål det blir arbeidet med

Kompetansemålene i dette opplegget er hentet fra hovedområdet *Muntlig kommunikasjon*.

Eleven skal kunne

- lytte til og vise åpenhet overfor andres argumentasjon og bruke saklige argumenter i diskusjoner
- prøve ut ulike roller i samtaler, diskusjoner, dramatiseringer og presentasjoner
- samtale om hvordan valg av ord, stemmebruk og intonasjon skaper mening

Forslag til læringsmål:

Læringsmålene kan utformes slik for å bygge opp en forståelse av hva det vil si å argumentere, og hvilke virkemidler som kan brukes i en debatt. Læreren kan formulere «jeg kan-utsagn» for å tydeliggjøre for elevene hva som forventes av dem når de er ferdige med opplegget.

Jeg kan

- gjenkjenne og skille mellom argumenter som spiller på følelser, og argumenter som bygger på fornuft
- uttrykke egne meninger om en sak
- følge reglene for god møteskikk
- bruke et ordforråd som er tilpasset tema og situasjon

Grunnleggende ferdigheter

Elevene øver først og fremst opp de muntlige ferdighetene i dette opplegget. Muntlige ferdigheter innebærer både lytte- og taleferdigheter. Elevene skal lytte etter relevant informasjon og skille mellom meninger og fakta. De skal trene på å argumentere for synspunktene sine og være bevisst på sin rolle i debatten. De skal også øve på å bruke relevante ord og vendinger i muntlig argumentasjon.

Undervisningsopplegg

Opplegget består av tre faser. I den innledende fasen drøfter læreren og elevene hva det vil si å debattere. I samarbeid med læreren finner elevene fram til aktuelle saker de selv kan debattere, og forbereder seg til en debatt. Fase to består av selve debatten, og fase tre er etterarbeid, hvor elevene og læreren sammen evaluerer debatten.

Hva	Hvordan
Innledende fase Forberedelse	<p>Som innledning kan læreren vise hvordan Brødrene Dal parodierte en debatt på NRK http://www.youtube.com/watch?v=cRjfYu1Jpos</p> <p>Deretter kan læreren og elevene drøfte hva en debatt er, og hvordan kommunikasjonen foregår i debatter (møteledelse, innlegg, replikk, avstemning, osv.). Hva er god møteskikk? Hvordan bryter deltakerne i denne parodien reglene?</p> <p>Læreren kan så vise klipp fra noen enkle autentiske debatter som gruppa ser sammen, f.eks. fra NRK.</p> <p><i>Første gangs gjennomsyn</i></p> <p>Be elevene om å velge seg ut en av debattantene og notere seg hvilket syn vedkommende har på saken, og hvilke argumenter han eller hun bruker for å underbygge synet sitt. Er dette argumenter som bygger på fornuft eller på følelser?</p> <p>Oppsummer i klassen etterpå og grupper argumentene på tavla.</p> <p><i>Andre gangs gjennomsyn</i></p> <p>Be elevene være oppmerksomme på hvordan deltakerne ordlegger seg. Hvilke ord og uttrykk bruker de når de fremmer synspunkter eller sier seg enig eller uenig i andres syn? Elevene kan notere fritt eller krysse av på en liste læreren deler ut på forhånd. (<u>Vedlegg 1</u>)</p> <p>Læreren og elevene velger så ut en nyhetssak som det er lett å ha meninger om, både for og imot. Deretter deles gruppa i to eller fire. Halvparten av elevgruppa får i oppdrag å være enig i en sak og samle argumenter, den andre å være uenig i den samme saken. Elevene skal både finne argumenter som bygger på fornuft, og argumenter som spiller på følelser. De bør bruke ord og uttrykk fra listen når de forbereder seg til debatten.</p> <p>To av elevene velges ut til ordstyrere, og de forbereder en introduksjon og spørsmål de kan stille når de leder debatten. Ordstyrerne må også sette seg godt inn i sakene gjennom flere kilder.</p>
Gjennomføring	<p>Gruppa organiserer bord og stoler på en hensiktsmessig måte. Debatten gjennomføres og evalueres i etterkant. Læreren tar notater fra debatten eller filmer den.</p>
Etterarbeid	<p>I etterarbeidet må gruppa gå gjennom debatten. Dersom det er tatt opp film, kan man ta utgangspunkt i hele eller deler av den. Læreren kan stille spørsmål som disse: Hvor enkelt var det å argumentere for synspunktet? Var det enklest å nå fram med argumenter som bygde på fornuft eller som spilte på følelser? Hvilke språklige uttrykk brukte deltakerne i debatten?</p>

Vedlegg 1

Ord og uttrykk: Å uttrykke en egen mening

Underveisvurdering

I dette undervisningsopplegget ligger vurderingen i etterarbeidet, og elevene bør både vurdere sin egen innsats i debatten, og eventuelt få tilbakemelding fra medelevene og læreren. Egenvurderingen kan ta utgangspunkt i læringsmålene. Prestasjonene til elevene bør ikke vurderes med karakter.

Kommentarer

Dersom elevene velger en internasjonal sak som er oppe i media, åpner det for at de kan lese om saken i ulike medier, f.eks. i nettaviser på ulike språk.

Dersom elevene får bruke kilder på morsmålet sitt, kan det gjøre det enklere å finne fram stoff. I en sammenholdt klasse vil det også synliggjøre ressurser og kunnskaper elevene med et annet morsmål enn norsk har.

Dersom elevene har svært mangelfulle norskkunnskaper, bør man ta utgangspunkt i enkle, dagligdagse emner som har relevans for elevene. Elevene kan for eksempel diskutere emner som lekser eller regler som skolen har. Læreren kan også lage enkle øvelser der en person får i oppgave å overbevise en annen om f.eks. å bli med på kino eller få utsatt en prøve. I slike opplegg kan elevene få utdelt rollekort der de kan gå inn i ulike roller i situasjonen.

I læreplanen i norsk for språklige minoriteter med kort botid, kommer retorikk inn som mål under muntlig og skriftlig kommunikasjon først på Vg2, men dersom elevgruppen har et relativt godt språklig og faglig grunnlag på Vg1, kan læreren introdusere begrepene logos og patos og knytte dem opp mot elevenes argumenter i dette opplegget.

Progresjon

Dette undervisningsopplegget forbereder elevene på lytte- og talemålene de skal nå på Vg2 og Vg3, og det kan gi dem grunnleggende kunnskaper og ferdigheter som er viktige å ha når de senere skal arbeide med retorkmålene på Vg2 og Vg3.

Eksempel 2: Argumenterende skrivning - innlegg om et aktuelt emne

Vg1 / Vg1 og Vg2 yrkesfag

For elever med kort botid er det viktig at skrivning er knyttet til emner de har et forhold til og kan engasjere seg i, og at skrivningen modelleres på forhånd. I dette opplegget skal elevene skrive et enkelt innlegg der de argumenterer for sitt syn på et aktuelt emne og begrunner synspunktene sine.

Opplegget skal gi elevene forståelse for hva det vil si å argumentere, hvordan argumenterende tekster er bygd opp, og hvordan språket kan brukes som et aktivt virkemiddel. Elevene skriver på bakgrunn av arbeid med innhold, form og språk i relevante eksempeltekster.

Kompetansemål det blir arbeidet med

Kompetansemålene i dette opplegget er hentet fra hovedområdet *Skriftlig kommunikasjon*.

Eleven skal kunne

- finne hovedsyn og forklare noen trekk ved argumentasjonen i egnede sakprosaetekster
- skrive enkle argumenterende tekster med begrunnede synspunkter
- uttrykke seg med et funksjonelt ordforråd og til en viss grad mestre sentrale regler innenfor ortografi, formverk og setningsbygning

Forslag til læringsmål

Læringsmålene kan utformes slik for å tydeliggjøre for elevene hva de skal gjøre, og hva som forventes av dem:

Eleven kan

- finne hovedsyn i en argumenterende tekst, og argumenter avsenderen bruker for å underbygge synet sitt
- nærlese enkle egnede tekster og forklare ord og uttrykk i dem
- vise hvordan valg av ord kan fungere som virkemidler i en argumenterende tekst
- ta stilling til en aktuell problemstilling og skrive innlegg med argumenter for og/eller imot

Grunnleggende ferdigheter

I dette opplegget skal elevene arbeide med grunnleggende ferdigheter i lesing og skriving. De skal lese argumenterende tekster og bruke dem som modelltekster for egen skriving. De grunnleggende ferdighetene i skriving kommer til uttrykk i arbeidet med å planlegge, utforme og justere egen argumenterende tekst. For elevgruppa med kort botid er det særlig viktig å arbeide med ordforråd og forståelse av språklige nyanser.

Undervisningsopplegg

Opplegget har tre faser: 1 Førlesingsfase med samtale om emnet. 2 Tekstlesing og oppgaveløsning. 3 Individuell skriving

Hva	Hvordan
Førlesingsfase	<p>Som førlesingsstrategi kan læreren ha en klassesamtale om emnet elevene skal jobbe med, i dette tilfellet bruken av nett og mobil.</p> <p>Hvordan bruker elevene selv nett og mobil? Hvilke fordeler og ulemper ser de ved å bruke mobilen?</p> <p>Målet med samtalen er å forberede elevene på teksten de skal arbeide med, og å gi læreren informasjon om elevenes forkunnskaper om emnet.</p>
Lesing og oppgaveløsning	<p>Elevene får utdelt teksten <i>Trygg på nett og mobil</i> og oppgavene som er laget til den (se vedlegg 1 og 2).</p> <p>Oppgavene skal bevisstgjøre elevene på sammenhengen mellom hovedsyn og argumenter i en tekst, og hvordan språk kan brukes som virkemiddel for å påvirke.</p> <p>Elevene leser teksten og arbeider med oppgavene 1 til 5 individuelt eller i mindre grupper. Deretter kan læreren og elevene gå gjennom svarene sammen, og noen av dem kan skrives på tavla.</p> <p>Oppgave 6 til 8 kan elevene drøfte i fellesskap.</p>
Forberedelse til skriving	<p>I denne fasen skal elevene forberede seg til å svare på oppfordringen som står til slutt i teksten <i>Trygg på nett og mobil</i>: Skriv et innlegg der du uttrykker «meninger om gleder og sorger i livet på nett».</p> <p>For å få synspunkter, ideer og modeller til skrivingen kan elevene bruke flere kilder og tekster, for eksempel <u>filmen</u></p>

Hva	Hvordan
	<p><u>Marius på dubestemmer.no.</u></p> <p>På denne nettsiden finnes det også mye annet aktuelt stoff, blant annet et innlegg med tittelen «Jeg orker ikke mer» under overskriften «Serøst?!». Teksten «Norge verst i nettmobbing» (vedlegg 3) kan også gi elevene momenter til skrivingen.</p> <p>På bakgrunn av eksempeltekstene kan læreren drøfte med elevene hvordan de kan utforme innlegget sitt på en måte som når fram til leserne. Hvordan kan innledningen fange oppmerksomheten til leseren? Hvordan kan eleven få fram hovedsynet sitt, og hvordan kan argumentene bygge opp under dette synet? Hvordan kan språket brukes aktivt som virkemiddel for å påvirke leseren?</p>
Skrijving	<p>Elevene skal nå skrive sitt eget innlegg. De kan skrive individuelt eller i par, men bør i begge tilfeller samarbeide med en medelev om å gi konstruktive tilbakemeldinger til hverandre underveis i prosessen.</p> <p>Tilbakemeldingen kan ta utgangspunkt i kjennetegnene på høy måloppnåelse og bidra til at de justerer tekstene sine før de ferdigstiller dem. Tekstene leveres inn til slutt og vurderes av læreren.</p>

Vedlegg 1

Oppgaver til teksten "Trygg på nett og mobil"

Vedlegg 2

Trygg på nett og mobil

Vedlegg 3

Norge verst i nettmobbing

Underveisvurdering

I dette eksempelet er det bare det innleverte leserinnlegget som skal vurderes med karakter. For å konkretisere hva som karakteriserer en god argumenterende tekst, kan det være hensiktsmessig å utarbeide kjennetegn på høy måloppnåelse. Kjennetegnene kan utformes

punktvis eller som en sammenhengende tekst. De kan brukes av elevene underveis i arbeidet med teksten, og som grunnlag for evaluering av det ferdige produktet.

Enkle, punktvis kjennetegn kan utformes slik:

- Teksten har en fengende overskrift som gir lyst til å lese videre
- Innledningen orienterer kort om hva saken dreier seg om
- Hoveddelen presenterer minst tre argumenter som støtter opp under hovedsynet i teksten
- Avslutningen gir tydelig uttrykk for avsenderens hovedsyn
- Teksten inneholder noen språklige virkemidler
- Ordforrådet i teksten er funksjonelt, og språket følger til en viss grad sentrale regler innenfor ortografi, formverk og setningsbygning.

Utdypende kommentarer

Dette opplegget kan brukes både i egne norskgupper og i klasser der elevene, som følger læreplanen i norsk for språklige minoriteter med kort botid, går sammen med elevene som følger den ordinære læreplanen i norsk. Alle kan ta utgangspunkt i de samme tekstene, men det bør utarbeides litt ulike oppgaver for de ulike elevene. De fleste oppgavene kan likevel de fleste ha nytte av å arbeide med, og særlig de muntlige oppgavene kan brukes i en sammenholdt klasse.

Dersom du som lærer velger å la elevene som følger læreplanene i norsk for språklige minoriteter med kort botid, arbeide med disse oppgavene, mens resten av klassen arbeider med noe annet, er det viktig at du følger opp de muntlige oppgavene. God språklæring forutsetter både skriftlig og muntlig aktivitet.

For elever som ikke har arbeidet med argumenterende tekster før, kan det være nødvendig å utvide førlesefasen med en grunnleggende drøfting av hva et argument er. Momenter til drøfting kan være:

- Hva er forskjellen mellom fakta og egen mening?
- Hvorfor og hvordan bruker vi argumenter?
- Hva er forskjellen mellom gode og dårlige argumenter?

Progresjon

Oppgave 1 og oppgave 4 til 8 og skriveoppgaven kan bidra til å gi elevene grunnleggende kunnskaper og ferdigheter som er viktig å ha med seg når de senere skal arbeide med retorikkmålene på Vg2 og Vg3.

Eksempel 3: Skrive en sammensatt tekst tilpasset eget utdanningsprogram

Vg2 yrkesfag

Yrkesretting av fellesfagene er viktig for motivasjon og gjennomføring for alle elever på yrkesfag, men ikke minst for elever med minoritetsspråklig bakgrunn. En tverrfaglig tilnærming til lesing og skriving kan gjøre tekstarbeidet mer konkret og relevant, og bidra til å styrke både grunnleggende ferdigheter og fagkunnskap.

I dette opplegget skal elevene lage en sammensatt tekst med innhold knyttet til eget utdanningsprogram. Teksten skal utformes som en veiledning eller bruksanvisning til en tenkt gjenstand som kan brukes innen et av elevenes programfag.

Elevene skriver med utgangspunkt i eksempeltekster med relevant ordforråd og struktur, men det kreative elementet kan hindre reproduksjon og gi elevene en større forståelse for form og innhold i fagtekster. Opplegget inviterer til samarbeid med programfaglærere.

Kompetansemål det blir arbeidet med

Kompetansemålene er hentet fra hovedområdene *Skriftlig kommunikasjon, Muntlig kommunikasjon og Språk, litteratur og kultur*. Dersom det er hensiktsmessig, kan kompetansemål fra programfaget legges inn i opplegget.

Eleven skal kunne

- bruke fagkunnskap og fagterminologi fra eget utdanningsprogram og egen erfaringsbakgrunn i samtaler og presentasjoner om skole, samfunn og arbeidsliv
- skrive tekster med tema og fagterminologi som er tilpasset eget utdanningsprogram etter mønster fra ulike eksempeltekster
- planlegge, utforme og revidere egne tekster ut fra faglige kriterier
- uttrykke seg med et funksjonelt ordforråd og til en viss grad mestre sentrale regler innenfor ortografi, formverk og setningsbygning
- variere ordvalg og setningsbygning i egen skriving
- bruke ulike estetiske uttrykksformer i sammensatte tekster

Læringsmål

Læringsmålene nedenfor er utformet generelt for å kunne tilpasses alle programfag. Programfaglæreren kan trekkes inn for å gjøre målene mer fagspesifikke.

- forstå og produsere sammensatte tekster med tema knyttet til eget utdanningsprogram
- skrive en informativ tekst med god sammenheng mellom innhold, form og formål
- utvikle ordforråd og begrepsapparat knyttet til eget utdanningsprogram
- begrunne faglige valg muntlig

Grunnleggende ferdigheter

I dette opplegget arbeider elevene med grunnleggende ferdigheter på flere områder. Sluttproduktet er skriving av en sammensatt tekst med yrkesfaglig innhold og relevant fagterminologi, men lesing av eksempeltekster er en forutsetning for elevenes egen skriving. Samtidig bruker de muntlige ferdigheter i samtaler om faglig innhold og i presentasjonen av produktet sitt. Elever med kort botid i Norge har et spesielt stort behov for å utvikle de muntlige ferdighetene, også i yrkesfaglig sammenheng.

Opplegget kan inkludere andre ferdigheter enn de rent språklige. Digitale ferdigheter bruker elevene når de innhenter og behandler informasjon, og dersom de velger å produsere en digital sammensatt tekst. Dersom tekstene de henter inn eller produserer selv, inneholder statistikk, tabeller eller grafiske framstillinger, vil elevene også bruke den grunnleggende ferdigheten å kunne regne.

Undervisningsopplegg

Opplegget er delt i fire ulike faser. Den innledende fasen er ment som en motiveringsfase der elevene skal få kunnskaper om sjangeren de skal jobbe med. Lesefasen legger vekt på lesestrategier som kan hjelpe elevene i det videre arbeidet. I den kreative fasen skal elevene komme fram til et nyttig redskap, en maskin eller et hjelpemiddel som kan brukes i et framtidig yrke. I skrivefasen skal elevene produsere en sammensatt tekst som forklarer og beskriver hvordan gjenstanden skal brukes.

Hva	Hvordan
Innledende fase og førlesingsfase	<p>For å skape nysgjerrighet kan læreren vise filmen «Helpdesk i middelalderen» med Rune Gogstad og Øystein Backe. (https://tv.nrk.no/serie/oeystein-og-meg/FUHA16000101/sesong-3/episode-1#t=14m12s)</p> <p>På bakgrunn av filmen kan læreren og elevene kort reflektere over hvordan vi mennesker reagerer når vi skal håndtere noe som er nytt og fremmed. Hvilke behov har vi da? Hvordan kan behovene imøtekommes?</p> <p>Læreren forklarer så hva opplegget går ut på, hvordan elevene skal jobbe, og hva som forventes av dem.</p>
Lesing	<p>I samarbeid har programfaglæreren og norsklæreren valgt ut et par egnede eksempeltekster. I denne sammenhengen kan dette være bruksanvisninger, manualer og monteringsanvisninger. Elevene leser gjennom eksempeltekstene og streker under ord de ikke forstår. Ordene gjennomgås og forklares i samlet klasse.</p> <p>Dette sikrer at alle elever deltar, og læreren får et inntrykk av hva elevene kan av fagspråk.</p> <p>Deretter diskuterer læreren og elevene innhold og utforming av eksempeltekstene. Fungerer disse veiledningene godt? Hvorfor (ikke)? Her kan det være aktuelt å kommentere valg av medium, informasjonsmengde, tekststruktur, språk, bruk av illustrasjoner og visuelle virkemidler.</p> <p>Kjennetegn på en god instruksjonstekst skrives opp på tavla.</p>
Kreativ fase	<p>I denne fasen skal gruppa komme fram til gjenstander de kan skrive en veiledning eller bruksanvisning til. Læreren bør oppfordre til kreativitet før elevene idémaldrer i mindre grupper.</p> <p>Resultatene av idémaldringen skrives opp på tavla. Deretter velger elevene hva de vil skrive om. Skrivningen kan foregå gruppevis, i par eller enkeltvis.</p>
Skrivning	<p>Med utgangspunkt i eksempeltekstene og kjennetegnene produserer elevene en sammensatt tekst. Teksten kan være digital eller papirbasert.</p> <p>Elevene må vurdere hvilke virkemidler de skal bruke for at teksten skal bli brukervennlig og instruktiv. Tekstene skal leveres inn og vurderes.</p>
Muntlig oppsummering	<p>Elevene beskriver gjenstanden de har kommet fram til og forklare hvilken funksjon den har. Dernest presenterer de veiledningen sin og forklarer/begrunner valg av innhold og utforming.</p> <p>Dersom elevene har arbeidet individuelt, kan læreren velge å la bare noen av elevene presentere.</p>

Underveisvurdering

Siden opplegget skal resultere i en konkret veiledning, kan det være hensiktsmessig å utarbeide kjennetegn på måloppnåelse for denne veiledningen. Veiledningene kan utarbeides på forskjellige måter, så kjennetegnene bør være generelle. Felles kjennetegn uansett fagfelt kan for eksempel utformes slik:

Det er god sammenheng mellom innhold og form i veiledningen, og valget av medium er hensiktsmessig. Veiledningen er lett å lese og inneholder relevant fagterminologi. Instruksjonen er ordnet i en logisk rekkefølge og er enkel å følge. Illustrasjonene bidrar til å tydeliggjøre instruksjonen i teksten.

I vurderingen av den muntlige presentasjonen bør læreren legge vekt på elevenes evne til å anvende fagkunnskap og bruke relevant fagterminologi. For å vise høy måloppnåelse må en elev i tillegg uttrykke seg med forståelig uttale og språkføring og vise noe mottakerbevissthet ved å tilpasse innhold og språk til presentasjonssituasjonen.

Utdypende kommentarer

Tverrfaglig samarbeid mellom norsklæreren og programlæreren er en viktig forutsetning for dette undervisningsopplegget. I tillegg til å samarbeide med norsklæreren om å finne egnede eksempeltekster, kan programfaglæreren bidra aktivt med til å sette elevene på sporet i den kreative fasen, samt lære elevene den fagterminologien de trenger for å lykkes innenfor det utdanningsprogrammet de har valgt.

Opplegget kan gjøres mer omfattende gjennom at elevene lager en modell av den gjenstanden de skriver bruksanvisning til. Et mindre omfattende prosjekt innebærer at elevene skriver bruksanvisning til gjenstander som allerede eksisterer. Da kan bruksanvisningene også prøves ut, og elevene kan vurdere hvordan de faktisk fungerer i praksis.

Opplegget kan benyttes både i norskgrupper med kun elever med kort botid og i sammenholdte klasser hvor bare enkeltelever følger læreplanen i norsk for språklige minoriteter med kort botid. Det er imidlertid viktig at læreren uansett vektlegger begrepslæring.

Progresjon

Opplegget legger opp til å utvikle elevenes fagspråk og muntlige og skriftlige kompetanse i å formidle et faglig innhold, og det kan dermed bidra til å forberede elever som går ut i lære på de utfordringene de vil møte i yrkeslivet.

Eksempel 4: Lesing, munnleg og skriftleg arbeid med førestillingar om det norske

Vg2

For elevar med kort butid i Noreg kan det vere vanskeleg å forstå kva som er meint med «førestellingar om det norske». Dei kjenner ikkje norsk tradisjon og historie, og dei manglar referanserammer for å kunne forklare førestellingane.

I dette opplegget skal elevane med utgangspunkt i relevante, eigna kjelder samanlikne kvifor og korleis ulike førestellingar om det norske har komme til uttrykk før og no, og skrive ein kreativ tekst der dei presenterer sine eigne førestellingar om det norske.

Kompetansemål det blir arbeidd med

Kompetansemåla i dette opplegget er henta frå hovudområda *Muntlig kommunikasjon*, *Skriftlig kommunikasjon* og *Språk, litteratur og kultur*. Undervisningsopplegget tek utgangspunkt i eit kulturmål, men det er viktig at det òg blir lagt vekt på grunnleggjande munnlege og skriftlege ferdigheiter.

Eleven skal kunne

- forklare hvordan ulike forestillinger om det norske kommer til uttrykk i sentrale tekster fra slutten av 1700-tallet til 1870-årene og i et utvalg egnede samtidstekster
- lese egnede tekster i ulike sjangere for å ta stilling til spørsmål tekstene tar opp, og verdier de representerer
- analysere innhold og vurdere bruk av virkemidler i egnede tekster hentet fra ulike digitale medier, og se dem i lys av den kulturelle referanserammen tekstene er produsert i
- vurdere bruk av humor og ironi i egnede tekster
- lytte til og forstå muntlig norsk godt nok til å kunne delta i ulike muntlige aktiviteter som aktør og tilhører
- uttrykke seg med godt forståelig uttale og funksjonelt ordforråd
- presentere norskfaglige og andre emner og drøfte det framlagte innholdet
- skrive kreative, informative og argumenterende tekster tilpasset formål og mottaker
- mestre dei fleste sentrale regler innenfor ortografi, formverk, setningsbygning og tekstbinding
- referere til og vurdere kilder i aktuelle faglige situasjoner

Forslag til læringsmål

Kompetansemåla i dette opplegget er såpass tydelege og konkrete at du som lærar kan vurdere om det er nødvendig å konkretisere dei ytterlegare i eigne læringsmål. Skal noko konkretiserast og tydeleggjerast, kan det formulerast slik:

Elevane kan

- gi uttrykk for eigne tankar og meiningar i samtalar og diskusjonar om ulike førestellingar om det norske som kjem til uttrykk i eigna tekstar frå slutten av 1700-talet til 1870-åra
- samanlikne desse førestellingane med moderne førestellingar om det norske
- forstå og vurdere bruk av humor og ironi i digitale samtidstekstar
- uttrykkje eigne refleksjonar i kreative tekstar
- vere kritisk til kjelder

Grunnleggjande ferdigheiter

Dei grunnleggjande ferdigheitene som er vektlagde i dette opplegget, er munnlege ferdigheiter, lesing og skrivning. Dei munnlege ferdigheitene blir sikra på fleire måtar. Elevane lyttar når læraren føreles, og elevane må tolke og reflektere over det som blir sagt. I tillegg må dei gi uttrykk for sine individuelle refleksjonar og meiningar i samtalar og diskusjonar.

Elevane øver opp evna til å lese når dei må trekkje slutningar på bakgrunn av implisitt informasjon i det tekstmateriellet dei får utdelt. Dei grunnleggjande ferdigheitene i skrivning arbeider dei med når dei planlegg, skriv og reviderer den kreative teksten som opplegget kan avsluttast med. I kjeldemateriellet ligg det fleire statistikkar. Dersom dei blir brukte, vil eleven også arbeide med den grunnleggjande ferdigheita å kunne rekne.

Undervisningsopplegget

Her finn du eksempel på korleis du kan gjennomføre eit undervisningsopplegg med utgangspunkt i kompetansemåla og læringsmåla over her. Opplegget består av tre delar: 1 Ei innføring om førestellingar om det norske på 1800-talet. 2 Arbeid med eldre og nye kjelder. 3 Kreativ skrivning.

Kva	Korleis
Innleiande fase og førlesingsfase	<p>Som innleiing kan det fungere godt å ta utgangspunkt i kulturen elevane er best kjende med, og samtale i klassen om kva dei meiner er typisk for landet dei kjem frå, og menneska der. Har førestellingane om kva som er typisk for denne kulturen, endra seg over tid?</p> <p>Etter dette held læraren ei førelesing om romantikken og nasjonalromantikken i Noreg og forklarar kvifor han vart så viktig i Noreg. Det er viktig at læraren tek omsyn til at elevane ikkje har dei same førehandskunnskapane om temaet som ein elev oppvaksen i Noreg har, og at orienteringa derfor inneheld noko om samfunnsforhold og den politiske situasjonen i Noreg tidleg på 1800-talet. Mens dei lyttar, kan elevane notere ned nøkkelord knytte til omgrepet nasjonalromantikk.</p> <p>Etter førelesinga kan læraren og elevane samle orda i ei ordskey på tavla og oppsummere, kommentere eller forklare orda nærmare etter behov. Lenkjene til slutt i opplegget viser til tekstar og bilete læraren kan bruke i presentasjonen, og som elevane kan bruke i sitt arbeid med kjelder.</p>
Lesing og arbeid med kjelder	<p>Denne delen av arbeidet kan gå føre seg i små grupper. Elevane får utdelt språkleg moderniserte tekstar og bilete frå 1800-talet som gir ulike inntrykk av Noreg og det norske. Eit eksempel på ein språkleg modernisert tekst ligg ved undervisningsopplegget. (Vedlegg 1)</p> <p>Arbeidet kan organiserast på ulike måtar, men det er viktig at alle elevane får utdelt det same materiellet, og at alle gjer seg kjende med det. I kvar gruppe kan kvar elev få ansvaret for å presentere ein tekst munnleg for dei andre i gruppa.</p> <p>Elevane bør seie noko om kva for bilete denne kjelda gir av kva som er «typisk norsk», og kva for</p>

Kva	Korleis
	<p>verkemiddel som bidreg til å få fram denne førestellinga av det norske. Korleis stemmer dette biletet med det læraren fortalde om nasjonalromantikken i innleiinga?</p> <p>Deretter bør alle elevane og læraren gå gjennom tekstane i fellesskap. I samtalen kan elevane vurdere kva for kjelder som gir det mest realistiske biletet av tilhøva i Noreg i tida dei vart skapte. Ei slik fleirfasa organisering sikrar at alle elevane deltek, og læraren får eit inntrykk av læringsutbyttet til elevane.</p>
<p>Vidare arbeid med kjelder</p>	<p>I denne fasen skal elevane samanlikne framstillinga av det norske i gamle og nye tekstar. Dei nye tekstane bør gi ulike bilete av det norske.</p> <p>Forslag til tekstar: Utdrag frå Lars Monsens serie <i>Ingen grenser</i> (http://tv.nrk.no/serie/ingen-grenser, bruk f.eks. dei første fire og halvt minutta), ein sekvens med Otto Jespersens figur Birger (http://www.youtube.com/watch?v=xxYHgVu5RxE) og eit bilete av Rolf Groven, f.eks. Telemarksjenter (http://www.groven.no/rolf/).</p> <p>Læraren og elevane ser på klippa og bileta i fellesskap, diskuterer kva slags bilete dei gir av det moderne Noreg og snakkar om verkemidla som blir brukte i tekstane. Vurder til slutt om – og eventuelt korleis - førestellingane om det norske har endra seg dei siste 200 åra. Her kan det vere nyttig å bruke eit venndiagram for å oppsummere og systematisere likskapar og skilnader før og no. (Lenkje til lesestrategiar).</p> <p>Avslutningsvis kan elevane reflektere over korleis førestellingane om det norske før og no stemmer overeins med det elevane fortalde om eigen kultur i førlesingsfasen.</p>
<p>Skrivning</p>	<p>Elevane kan produsere ein kreativ tekst der dei reflekterer over kva omgrepet «det norske» inneber, og formidlar eigne tankar og erfaringar rundt dette. Alternativt kan dei dikte ei historie om møtet med «det norske», der synsvinkelen ligg hos ein som ikkje er kjend med norsk kultur og veremåte.</p> <p>Elevane kan skrive oppgåva heime, men mange elevar vil truleg trenge hjelp til å komme i gang med skrivinga. I skriveverkstad på skolen kan elevane individuelt eller i par/små grupper arbeide med før- og oppstartsstrategiar som å</p> <ul style="list-style-type: none"> • avklare kva dei skal skrive om, og korleis den ferdige • teksten kan sjå uty • tenkjeskriving • planlegging <p>(Lenkje til skrivestrategiar)</p>

Undervegsvurdering

Munnleg presentasjon

Elevane skal kort presentere ein av tekstane i kjeldemateriellet for resten av gruppa dei arbeider i. Denne presentasjonen kan dei få tilbakemelding på ut frå kjenneteikn på måloppnåing. Kjenneteikna kan utformast slik:

Presentasjonen har ein tydeleg struktur med

- ei orienterende innleiing som inneheld relevante fakta om teksten (når han vart produsert og av kven, og kva han dreier seg om)
- ein hovuddel som på ein forståeleg måte beskriv kva bilete teksten/kjelda gir av kva som er "typisk norsk", og som viser innsikt

i korleis verkemidla bidreg til å få fram dette biletet

- ein konklusjon som viser forståing for den kulturhistoriske ramma teksten høyrer heime i

Kreativ tekst

Elevane blir bedne om å skrive ein kreativ tekst om «det norske» sett frå eit tilskodarperspektiv. "Kreative tekstar" er eit samleomgrep som dekkjer ulike skrivemåtar i norskfaget. Ein kreativ tekst kan vere skjønnlitterær og innebere å fortelje, dikte, skildre og uttrykke kjensler. Sakprosaetekstar kan òg vere kreative, og dei kan kommentere eller reflektere over eit emne ut frå ein personleg ståstad. Elevane står derfor ganske fritt når dei vel korleis dei vil utforme teksten sin, men dei bør tenkje gjennom kva dei vil med teksten, og kven som er mottakarar. Ein god tekst har godt samsvar mellom innhald og form, og er tilpassa formål og mottakarar. For å oppnå høg måloppnåing må elevane også ha eit ordforråd tilpassa tema og meiste dei fleste sentrale reglar innanfor ortografi, formverk, setningsbygging og tekstbinding.

Utdjupande kommentarar

Opplegget kan brukast både av elevar som går i egne grupper og i samanhaldne, men i den innleiande fasen og førlesingsfasen er det viktig å tilpasse opplegget til gruppesamansetjinga. Elevane med kort butid er i ein tilskodarposisjon i forhold til "det norske", og læraren må syte for at desse elevane får ein førlesingsfase som sikrar nødvendig kunnskap for å arbeide med stoffet.

Dersom det blir opna for at elevane først får aktivere førestellingane om eigen kultur, vil det gjere det enklare å forstå dei førestellingane som finst om det norske. Om elevane med kort butid får snakke om heimlandet sitt i ein samanhalden klasse, vil det òg synleggjere ressursar og kunnskapar elevane med eit anna morsmål enn norsk har.

Opplegget er relativt omfattande, men det er fullt mogleg å bruke berre delar av det. Det er til dømes mogleg å velje berre ein av vurderingssituasjonane, og konsentrere seg om lesing og munnleg bearbeiding av stoffet.

Progresjon

Opplegget føreset at elevane forstår vanlege idiom og har eit tilstrekkeleg stort ordforråd til å kunne forstå hovudinnhaldet i opplæringa og diskusjonane i klasserommet. Det føreset også at dei kan bruke egne ord til å referere, oppsummere og reflektere over hovudmomenta i ein eigna tekst. Arbeidet med opplegget gir grunnlag for og peiker framover mot kompetansemålet på Vg3 der elevane skal analysere, tolke og samanlikne eigna norske og internasjonale tekstar frå ulike litterære tradisjonar frå romantikken til i dag, og setje dei inn i ein kulturhistorisk samanheng.

Lenkjer til kjelder:

Desse to kjeldene bør ein sjå i samanheng:

Otto Jespersen <http://www.youtube.com/watch?v=xxYHgVu5RxE>

Lars Monsen <http://tv.nrk.no/serie/ingen-grenser> (4 min 30 sek)

Desse to kjeldene må ein sjå i samanheng:

Tidemand og Gude: «Brudeferd i Hardanger» (1848) <http://no.wikipedia.org/wiki/Fil:Brudeferden.jpg>

Rolf Groven: «Oljeferden i Hardanger» (1975) http://kunsthistorie.com/fagwiki/Fil:Oljeferden_i_Hardanger.jpg

Desse to kjeldene må ein sjå i samanheng:

J. S. Welhaven: «[Det fredede træ](#)» (1844)

Thomas Fearnley: «[Slindebirken](#)» (1839) <http://no.wikipedia.org/wiki/Fil:Brudeferden.jpg>

Johan Nordahl Brun: «Norges skål» (1772) <http://www.bokselskap.no/boker/brundikt/norgessaal>

I C Dahl: «Fra Stalheim» (1842) <http://www.siste.no/underholdning/article6666659.ece>

Dei to neste kjeldene kan ein sjå i samanheng.

Eilert Sundt: *Giftermål i Norge, Bidrag til Kundskab om Folks Kaar og Sæder* (1855)
(http://www.rhd.uit.no/sundt/bind2/eilert_sundt_bd2b.html)

Statistisk sentralbyrå: *Historisk statistikk* Tabell 3.3 Hjemmehørende folkemengde, etter kjønn, ekteskapelig status og alder (1801 – 2001) <http://www.ssb.no/a/histstat/tabeller/3-3.html>

Den neste kjelda inneheld ei stor mengd statistikk som gir eit bilete av ulike sider av livet i Oslo i første halvdel av 1800-talet

Eilert Sundt: *Om Piperviken og Ruseløkbakken*

http://www.rhd.uit.no/sundt/bind3/eilert_sundt_bd3b.html

NRK – debatt om 17. mai

<http://tv.nrk.no/serie/debatt-fra-litteraturhuset>

Eksempel 5: Bruke kunnskap om retorikk til å forklare argumentasjonen og bruke kunnskapen i muntlig kommunikasjon

Vg3

Læreplanen i norsk legger vekt på at elevene skal forstå hvordan språket kan brukes for å påvirke andre. For elever med kort botid i Norge er det viktig å bli bevisst på hvordan de som mottakere kan bli påvirket av måten et budskap formidles på, og hvordan de selv kan formulere seg for å påvirke andre. I mange kommunikasjonssituasjoner kan det være viktig å gjenkjenne og anvende de retoriske appellformene.

I dette opplegget skal elevene finne fram til informasjon som er eksplisitt og implisitt uttrykt i egnede tekster, gjenkjenne retoriske appellformer, forklare hvordan de brukes i ulike sammenhenger, og bruke retoriske appellformer i et forberedt innlegg om et gitt emne.

Kompetansemål det blir arbeidet med

Kompetansemålene er hentet fra hovedområdene *Muntlig kommunikasjon* og *Språk, litteratur og kultur*.

Eleven skal kunne

- gjenkjenne retoriske appellformer og måter å argumentere på
- forklare argumentasjonen i egnede sakprosaer ved å bruke kunnskap fra retorikken
- bruke kunnskap om retoriske appellformer i diskusjoner og presentasjoner

Forslag til læringsmål:

Læringsmålene til opplegget kan konkretisere hva som ligger i «å bruke kunnskap fra retorikken» og «å bruke kunnskap om retoriske appellformer». Elevene må både kunne forklare hvordan andre bruker appellformene og bruke dem selv. De skal også få forståelse for ironi som virkemiddel. For å nå målene er det viktig å integrere arbeid med ordforråd og ordforståelse. Læreren kan formulere «jeg kantsagn» for å tydeliggjøre for elevene hva som forventes av dem når de er ferdige med opplegget.

Jeg kan

- gjenkjenne de retoriske appellformene *etos*, *logos* og *patos*, og forklare hvordan de blir brukt i egnede skriftlige tekster og taler
- se hvordan ironi kan brukes i argumentasjon
- benytte retoriske appellformer når jeg argumenterer for en sak
- bruke et ordforråd som er tilpasset appellform, tema og situasjon

Grunnleggende ferdigheter

Muntlige ferdigheter, lesing og skriving er i fokus i dette opplegget. Muntlige ferdigheter innebærer både lytte- og taleferdigheter. Elevene skal lytte etter hvordan en taler bruker de retoriske appellformene for å nå fram med budskapet sitt, og de skal arbeide med å skille mellom meninger og fakta og følelser og fornuft. Elevene skal også forklare og vurdere sammenhengen mellom form og innhold i egnede tekster. De skal videre trene på å bruke retoriske virkemidler når de argumenterer, og de skal være bevisst på kommunikasjonssituasjonen både når de skriver en meningsytring og når de framfører den muntlig.

Undervisningsopplegg

Opplegget består av tre faser. Den første fasen brukes til å aktivisere det elevene kan fra før om de tre retoriske appellformene. I fase to arbeider elevene med retoriske appellformer i den første teksten, og i fase tre leser og arbeider de med en ny tekst der ironi er et sentralt virkemiddel. Til slutt lager elevene et svar til den siste teksten de har lest. I svaret skal de bruke kunnskap om retoriske appellformer og argumentere for eller imot det forfatteren mener.

Hva	Hvordan
Innledende fase – aktivering av kunnskap	<p>Læreren og elevene repeterer kort de retoriske appellformene <i>etos</i>, <i>logos</i> og <i>patos</i>, som elevene skal kjenne til fra tidligere. Læreren lager tre kolonner på tavla, en for hver av de tre appellformene, og presenterer tre situasjoner. I den ene kan målet være å overtale en venn til å bli med på et kjøpesenter i skoletiden, i den andre kan en 18-åring prøve å forklare foreldrene hvorfor han eller hun har fått dårlig karakter på en prøve, og i den tredje kan en ungdom prøve å overbevise en butikkeier om at han eller hun er den rette for en lørdagsjobb.</p> <p>Gruppen diskuterer hvilken appellform de ville ha satset mest på i de ulike situasjonene, og hvordan de ville ha formulert seg for å få det som de ville. Læreren noterer innspillene fra elevene i de ulike kolonnene på tavla, og bruker gjerne ulike farger for de ulike appellformene.</p> <p>Til slutt kan elevene sette seg i grupper og diskutere hvilken appellform de ville satse mest på i andre dagligdagse eller mer offisielle situasjoner. Læreren kan lage en liste eller la elevene finne på situasjoner selv. Svarene fra de ulike gruppene skrives på tavla, og klassen diskuterer i plenum.</p>
Lytting og arbeid med tekst	<p>I dette opplegget er kong Haralds nyttårstale fra 2010 valgt som første tekst. Som innledning kan læreren snakke om kongehusets rolle i det norske samfunnet, og den funksjonen kongens nyttårstale er ment å ha.</p> <p>Læreren spiller av talen (http://www.kongehuset.no/videokategori.html?tid=113450&sek=74266). Elevene blir bedt om å skrive stikkord om innholdet i talen og noen viktige retoriske virkemidler kongen bruker. Etterpå samtaler læreren og elevene om det elevene har funnet ut. Dette vil gi verdifull informasjon om hvor mye eleven oppfatter av muntlig tale. Etter samtalen får elevene utlevert en utskrift av talen (http://www.uib.no/infomedia/39673/virksomme-ord) før den spilles på nytt. Mens de hører på, streker de under ord de ikke forstår i teksten.</p> <p>Deretter jobber gruppen med teksten bit for bit, og vanskelige ord skrives på tavla. Læreren og klassen finner sammen forklaringer på ordene.</p> <p>Elevene setter seg så i grupper og finner fram til eksempler på hvordan kongen bruker de retoriske appellformene <i>etos</i>, <i>logos</i> og <i>patos</i>. De kan gjerne markere tekstelementene med ulike farger der de ulike appellformene samsvarer med de fargene som ble brukt på tavla. Deretter oppsummerer klassen hvilke virkemidler som er brukt, og hvilken virkning de har. Til slutt kan klassen diskutere sammenhengen mellom kommunikasjonssituasjonen og virkemidlene som er brukt.</p>
Nærlesing av tekst og arbeid med oppgaver	<p>Elevene får utdelt teksten «En genial idé» av Ingebrigt Steen Jensen med tilhørende oppgaver (se vedlegg). Elevene leser gjennom den og svarer individuelt på noen ordforklaringsoppgaver skriftlig. Deretter gjennomgår de svarene muntlig. Så jobber elevene i grupper med resten av oppgavene, og svarene oppsummeres i klassen.</p>
Individuelt arbeid med tilsvaret og debatt	<p>Til slutt skal elevene gi et tilsvaret til teksten til Ingebrigt Steen Jensen. I svaret skal de argumentere for eller imot synspunktene hans, og de skal bruke kunnskapene sine om retoriske appellformer når de utformer svaret sitt. Minst et par svar der elevene sier seg enig med Steen Jensen, og et par som sier han imot, bør framføres muntlig i klassen.</p> <p>Deretter åpnes det for debatt. I den kan elevene støtte seg til de argumentene de har skrevet ned. Elevene bør lage et fullstendig skriftlig manus, som kan leveres inn og vurderes.</p>

Vedlegg 1

En genial idé

Vedlegg 2

Oppgaver til «En genial idé» av Ingebrigt Steen Jensen

Vurdering

Læreren må følge både det individuelle arbeidet og arbeidet i grupper tett, og hele veien gi læringsstøttende tilbakemeldinger. Når elevene skal utforme tilsvaret sitt, kan tilbakemeldingen ha form av ledende spørsmål som disse: Hvem vil du overbevise med svaret ditt? Hvilke(n) appellform(er) mener du det er mest effektivt å legge vekt på for å overbevise mottakerne? Vil du lettest nå fram ved å legge vekt på fornuft eller følelser? Er det noen sammenheng mellom ordvalg, virkemidler og appellform i tilsvaret ditt?

Den muntlige framføringen i siste fase av opplegget kan vurderes med karakter. I vurderingen av den muntlige presentasjonen kan læreren legge vekt på elevenes evne til å bruke kunnskap om retoriske appellformer og tilpasse innhold og språk til situasjonen. For å vise høy måloppnåelse må en elev i tillegg uttrykke seg med god uttale og flyt og med et variert ordforråd.

Også elevenes skriftlige manus kan vurderes dersom det leveres inn. Da kan det være hensiktsmessig å sette opp noen kjennetegn på hvordan et godt manus bør være:

- Teksten er tilpasset formål, innhold og mottaker
- Teksten har klar struktur og god språkføring
- Ordforrådet er tilpasset kommunikasjonssituasjonen
- Språket følger sentrale regler i formverk og ortografi

Utfyllende kommentarer

Dersom du som lærer velger å la elevene som følger læreplanene i norsk for språklige minoriteter med kort botid, arbeide med disse oppgavene mens resten av klassen arbeider med noe annet, er det viktig at også de muntlige oppgavene blir fulgt opp på en god måte. God språklæring forutsetter både skriftlig og muntlig aktivitet.

Dersom den innledende fasen viser at kunnskapsgrunnlaget om retorikk er mangelfullt, kan elevene jobbe muntlig med rollekort før de går løs på tekstene i dette opplegget. Bruk av rollekort kan øke forståelsen for og oppøve ferdigheten i å bruke de retoriske appellformene. Ideer til opplegg og tanker om rollekort som metode finnes her:

<http://www.utdanningsetaten.oslo.kommune.no/getfile.php/utdanningsetaten%20%28UDE%29/Internett%20%28UDE%29/PED/VFL/8c-Muntlige%20aktiviteter.pdf>

Progresjon

Opplegget bygger på retorikkmålene på Vg2 og Vg3. Det kan være nyttig å gå gjennom et slikt opplegg før elevene skal framføre et litterært program eller en muntlig presentasjon knyttet til fordypningsoppgaven på Vg3. Det vil gi elevene trening i å forberede muntlige framføringer og tilpasse innhold og språk til en gitt situasjon. I tillegg vil det gi innsikt og øvelse i hvordan retoriske appellformer kan brukes i muntlige presentasjoner.

Eksempel 6: Munnleg framføring - avgrensa litterært program

Vg3

I dette undervisningsopplegget skal elevane halde ein munnleg presentasjon og setje litterære tekstar inn i ein sjølvvald kontekst. Dette inneber at elevane sjølve vel tekstar og framstillingsform, at dei legg ein plan for arbeidet, og at dei i samråd med læraren utarbeider læringsmål og kjenneteikn på måloppnåing. Opplegget inneheld ein idébank som gir forslag til innhald og framstillingsmåtar som på ulike måtar trekkjer elevane sin kunnskap om eigen kulturbakgrunn inn i framføringa.

Kompetansemål det blir arbeidd med

Kompetansemåla er henta frå hovudområdet *Muntlig kommunikasjon og Språk, litteratur og kultur* på Vg3.

Eleven skal kunne

- sette sammen og framføre et avgrenset litterært program
- analysere, tolke og sammenligne et utvalg egnede norske og noen internasjonale tekster fra ulike litterære tradisjoner fra romantikken til i dag, og sette dem inn i en kulturhistorisk sammenheng
- uttrykke seg både forberedt og spontant med god uttale og flyt og med et variert ordforråd
- tilpasse innhold og språk til ulike situasjoner

Forslag til læringsmål

I dette opplegget skal eleven i samråd med læreren lage læringsmål og vurderingskriterium. Måla må formulerast ut frå dei vala eleven har teke. Dei bør seie noko om tekstutval, innhald og presentasjonsform.

Grunnleggjande ferdigheiter

Her bruker elevane både leseferdigheiter og munnlege ferdigheiter. Elevane må velje tekstar og vise ei heilskapleg forståing av dei. I presentasjonen må dei tilpasse språk og verkemiddel til formål, innhald og tilhøyrarar.

Undervisningsopplegg

Opplegget er tredelt. Det har ein introduksjons- og motivasjonsfase, så følgjer elevarbeid med tekstar og til slutt kjem ein presentasjonsfase. Vurdering skjer undervegs og til slutt i opplegget.

Kva	Korleis
Introduksjon og motivasjon	Det er avgjerande for resultatet at læreren set i gang nokre tankar og idear hos elevane i introduksjons- og motivasjonsfasen, men det er elevane sjølve som avgjer kva dei ønskjer å arbeide med. Idébanken kan vere ei nyttig kjelde i denne fasen.
Kreativ fase / sjølvstendig arbeid	Elevane bør arbeide to eller fleire saman. Det vil opne for fleire innspel, tankar og idear i den kreative fasen. Dei må gjerne velje tekstar av utanlandske forfattarar og ta i bruk sin eigen kulturelle kapital, men tekstane må vere tilgjengelege på norsk.
Presentasjon	Presentasjonane kan ha ulik lengd, men ei felles tidsramme bør vere avtalt på førehand. Alle gruppene skal presentere sitt program, men dei kan velje ulike presentasjonsformer som til dømes dramatisering, film, digitale forteljingar og intervju.
Vurdering	Gruppene vurderer egne prestasjonar opp mot kjenneteikna og formidlar egne opplevingar av presentasjonen. Kva synest dei at dei fekk godt til? Når opplevde dei at tilskodarane var mest engasjerte – og kvifor? Kva var vanskeleg eller utfordrande? Eigenvurderinga kan gjerast skriftleg og leverast inn til læreren, eller ho kan formidlast munnleg i ein vurderingssamtale der læreren òg formidlar si vurdering av framføringa.

Undervegsvurdering

Fordi elevane sjølve vel stoff og presentasjonsform, kan presentasjonane bli svært ulike. Derfor bør elevane vere med på å lage kjenneteikn på måloppnåing. Kriteria kan vere ulike frå gruppe til gruppe, men læreren og elevane må bli einige om kva som skal vektleggjast i vurderinga. Kjenneteikna kan brukast undervegs i prosessen og som avsluttande oppsummering av presentasjonen, anten som eigenvurdering eller som grunnlag for læreren si vurdering av presentasjonen.

Utdjupande kommentarar

Ein annan måte å arbeide med det litterære programmet på er at klassen vel eit felles emne. Dei kan da i grupper arbeide med ulike typar litterære tekstar av forskjellige forfattarar frå ulike land og kulturar og samla gi eit bilete av til dømes ein litterær periode eller ein sjanger. Eit slikt program kan visast som ei førestelling for ein eller fleire andre klassar.

Progresjon

Arbeidet med dette kompetansemålet fører vidare elevarbeidet med tekstar og munnlege formidlingsmåtar frå Vg1 og Vg2.

IDÉBANK

Eventyr

Det finst likskapstrekk mellom mange eventyr frå ulike verdsdelar, og elevane kan enkelt finne fram eventyr frå ulike land og setje dei opp mot kvarandre. Askeladden er ein norsk figur, men hans make finst i eventyr frå mange land. I Midtausten finn vi Aladdin, i Russland Ivan Durag (dumrian) og i spanskspråklege land Jack el tonto. Elevane kan greie ut om eventyrtradisjonar, analysere kulturforskjellar, samanlikne handlingsforløp og personar og/eller dramatisere ulike variantar av eventyra.

Romanar

Elevane kan velje utdrag frå norske romanar som til dømes Oskar Braatens *Ulvehiet*, Knut Hamsuns *Victoria* eller Sigrid Undsets *Kristin Lavransdatter*. Med utgangspunkt i utdraget dei vel, kan elevane lage ein ny, moderne versjon der ein av hovudpersonane har ein annan etnisk og kulturell bakgrunn enn den norske. Slike tekstar eignar seg òg godt til dramatisering der ein kan formidle stemningar og kjensler i tekstane.

Ei anna tilnærming er å dikte vidare på tekstar. *Et dukkehjem* av Henrik Ibsen set ofte i gang tankar hos elevane, og dei kan dikte vidare om kva som skjedde med Nora eller andre personar i stykket gjennom dramatisering, film, dikt eller andre former for munnleg presentasjon. Elevane kan òg la personane i norske eller utanlandske tekstar tre inn i ein annan kulturell kontekst når dei diktar vidare på historia.

Ein annan variant er å la elevane presentere ein tekst frå ein annan synsvinkel. Ein kan til dømes la handlinga i *Victoria* bli sett frå Victorias ståstad.

Lyrikk

Eleven kan ta utgangspunkt i to eller fleire dikt og samanlikne form og innhald i dikta og setje dei i ein kontekst. Ein kan til dømes ta for seg nasjonalsongen «Ja, vi elsker» og nasjonalsongen frå eit land elevane har tilknytning til.

Å lage ein musikkvideo er eit anna alternativ. Elevane kan ta utgangspunkt i dikt eller songar, og gjennom bilete eller film formidle si tolking av innhaldet i teksten. Det er viktig at elevane som vel ei slik tilnærming, har tilgang til nødvendig utstyr og meistrar verktøya. Læraren skal først og fremst rettleie i det faglege stoffet.

Tema

Gruppa kan ta for seg eit tema og undersøkje korleis dette blir behandla i tekstar frå ulike land. Slike tema kan vere forelsking/kjærleik, humor, einsemd, tilhøvet mellom generasjonar, liv og død, kjønnsroller, religion eller liknande. Elevane kan finne fram til relevante sitat og lese dei høgt i ein munnleg collage, eventuelt med ein biletcollage eller musikk som bakgrunn.

Litterære personar

Elevane kan gå inn i roller som litterære personar frå tekstar frå ulike land. Personane kan fortelje om livet sitt og kva dei tenkjer og føler om det som skjer med dei i teksten. Her er det rom for kreative innfall: Kanskje kan personane frå ulike tekstar stille spørsmål til kvarandre, snakke med kvarandre eller opprette ein slags relasjon, eller kanskje dei til og med kan gå inn i det fiktive universet til kvarandre?

Forfatterskap

Ein elev kan spele ein forfattar og la "forfattaren" sjølv presentere delar av sin produksjon, til dømes i intervju med ein "journalist". Dei andre elevane i gruppa kan lese eller dramatisere utdrag frå forfattaren sin produksjon. Forfattaren treng ikkje vere norsk.

Digitale presentasjonar

Lenkjene under kan gi idear dersom ein vel å presentere stoffet digitalt.

[Smeden og bakeren - filmer på youtube](#)

[Smeden og bakeren 2 - filmer på youtube](#)

Eksempel 7: Muntlig kommunikasjon - språkdag på skolen

Alle årstrinn

For elever med kort botid i Norge er det viktig å kunne kommunisere på norsk og ha kunnskap om forskjeller og likheter mellom eget morsmål og norsk. I dette opplegget skal elevene arrangere en språkdag på skolen der de skal presentere språklige særtrekk ved sitt eget morsmål og sammenligne med moderne norsk språk.

Opplegget vil gi elevene med kort botid øvelse i å snakke norsk og å bruke relevant terminologi når de skal formidle kunnskap om morsmålet sitt til andre. Det kan også bidra til å øke bevisstheten hos alle elever om det språklige mangfoldet som finnes på skolen. Opplegget kan brukes på alle årstrinn og kan legges til rette for hele skolen eller for ett årstrinn.

Kompetansemål det blir arbeidet med

Kompetansemålene er hentet fra hovedområdene *Muntlig kommunikasjon* og *Språk, litteratur og kultur*.

Eleven skal kunne

Fra Vg1

- beherske sentrale grammatiske begreper som beskriver hvordan språk er bygd opp
- påpeke noen grammatiske særtrekk ved norsk språk og identifisere noen viktige likheter og forskjeller mellom norsk og eget morsmål

Fra Vg2

- gjøre rede for likheter og forskjeller mellom moderne norsk språk og eget morsmål

Fra Vg3

- uttrykke seg både forberedt og spontant med god uttale og flyt og med et variert ordforråd
- bruke relevant terminologi i samtaler om norskfaglige emner

Forslag til læringsmål

Kompetansemålene dette opplegget tar utgangspunkt i er relativt spesifiserte, og det er derfor ikke nødvendigvis behov for å utarbeide særskilte læringsmål. Det kan eventuelt være nyttig å tydeliggjøre for elevene hva som ligger i formuleringen «sentrale grammatiske

begreper», og hvilke begreper de bør forholde seg til når de sammenligner eget morsmål og norsk.

Elevene kan

- formidle et språkfaglig innhold til andre muntlig
- bruke kunnskap om ordklasser, setningsledd og setningstyper i formidlingen

Grunnleggende ferdigheter

I dette opplegget arbeider elevene mest med de muntlige ferdighetene. Når de er på språkstasjonene, skal elevene greie ut muntlig om et faglig emne og bruke grammatiske begreper i formidlingen. På forhånd bør de ha laget en plan for presentasjonen de skal holde, men ikke et ferdig utskrevet manus. De må ha skrevet ned eksempelsetningene de skal bruke for å illustrere likheter og forskjeller mellom morsmålet og norsk, men forklaringene og kommentarene skal skje muntlig. De bør også kunne svare på spørsmål, gå i dialog med tilhørerne og utveksle erfaringer og kunnskaper.

Undervisningsopplegg

Opplegget har tre deler: Praktisk tilrettelegging fra skolens side, arbeid med innholdet på språkstasjonene og selve gjennomføringen av språkdagen.

Hva	Hvordan																				
Praktisk tilrettelegging	<p>Skolen sørger for at elevene som behersker et annet språk enn norsk eller engelsk, innkalles til et informasjonsmøte der de organiseres i grupper etter språktilhørighet. Før møtet bør det være avgjort om det skal brukes en halv eller en hel dag til selve språkdagen.</p> <p>På selve språkdagen er det viktig at skolen har sørget for et klasserom til hver språkgruppe. En tavle eller prosjektor er nødvendig for å gjennomføre opplegget på en god måte.</p>																				
Informasjonsmøte	<p>På informasjonsmøtet blir elevene orientert om at de skal informere om sitt språk på språkdagen. Hvert språk skal lage en språkstasjon, og på hver stasjon bør det til enhver tid være to til tre elever som behersker språket. På møtet kan elevene komme med ideer og forslag til videre utforming av dagen, og/eller ta stilling til alternative forslag til måter å gjennomføre den på.</p>																				
Elevforberedelser	<p>Gruppene vil trenge minst to til tre timer av skoletiden til å arbeide med opplegget de skal ha på språkstasjonene. I tillegg kan det være nødvendig med noe hjemmearbeid, og foreldrene kan involveres i dette arbeidet. I samarbeid med læreren og eventuelt foreldrene finner elevene fram til setninger som kan illustrere forskjellen mellom språket de skal presentere og norsk.</p> <p>Læreren kan modellere hvordan elevene kan utforme slike setninger, og hvordan de kan kommentere dem ved hjelp av fagspråk. Elever som behersker språk som ikke bruker det latinske alfabetet, kan skrive eksempler på forskjellige tegn eller sitt alfabet på tavla.</p>																				
Praktisk gjennomføring av dagen	<p>Elevene som skal besøke språkstasjonene deles i grupper på 10 til 15, og skolen lager en plan som viser hvor hver gruppe skal være til enhver tid.</p> <table border="1" data-bbox="371 976 1415 1240"> <thead> <tr> <th>Språkstasjon</th> <th>09.00- 09.20</th> <th>09.20 -09.40</th> <th>Osv.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Arabisk rom 1</td> <td>Gruppe A1</td> <td>Gruppe B2</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Russisk rom2</td> <td>Gruppe B1</td> <td>Gruppe A1</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Spansk rom 3</td> <td>Gruppe A2</td> <td>Gruppe B1</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Osv.</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>Det ideelle er at alle elevene får mulighet til å besøke alle språkstasjonene. Dette avhenger selvfølgelig av antall elever ved skolen og hvor lang tid som er satt av til opplegget.</p> <p>Elevene som er ansvarlige for språkstasjonen, innleder med å presentere setningene de har forberedt, og eventuelt skrifttegnene de bruker. Deretter åpner de for dialog. Dersom språket har et annet skriftsystem enn det latinske, kan elevene som besøker stasjonen f.eks. prøve å skrive sitt eget navn. De kan også lære å si hei eller en enkel frase på det fremmede språket.</p>	Språkstasjon	09.00- 09.20	09.20 -09.40	Osv.	Arabisk rom 1	Gruppe A1	Gruppe B2		Russisk rom2	Gruppe B1	Gruppe A1		Spansk rom 3	Gruppe A2	Gruppe B1		Osv.			
Språkstasjon	09.00- 09.20	09.20 -09.40	Osv.																		
Arabisk rom 1	Gruppe A1	Gruppe B2																			
Russisk rom2	Gruppe B1	Gruppe A1																			
Spansk rom 3	Gruppe A2	Gruppe B1																			
Osv.																					

Underveisvurdering

Det er ikke naturlig å foreta elevvurdering med karakter på noen del av dette opplegget. Språkdagen skal bidra til bevissthet om språk og språklig mangfold hos alle elevene på skolen, og den gir elever med minoritetsbakgrunn en mulighet til å presentere kunnskap de sitter inne med til sine medelever.

Etter at språkdagen er gjennomført, kan imidlertid selve opplegget vurderes slik at det eventuelt kan forbedres til et annet år. Elevene kan selv være med på å utforme et enkelt vurderingsskjema med spørsmål om praktisk organisering, tidsbruk, innhold, form og nytteverdi. Skjemaet kan utformes med tanke på at det skal besvares av tilhørerne, eller det kan være et skjema som skal besvares av deltakerne selv. Elevene kan oppsummere og drøfte evalueringen og eventuelt sende et notat til skolens ledelse med anbefalinger til neste års arrangement.

Dersom det av ulike grunner er ønskelig med en vurderingssituasjon for enkeltelever, kan elever med et annet morsmål på Vg1 og Vg2 holde et foredrag med utgangspunkt i kompetansemålene på trinnet om forholdet mellom eget morsmål og norsk. Elever på Vg2 kan også få en skriftlig oppgave knyttet til de aktuelle målene i læreplanen. For elever på Vg3 kan presentasjonen på språkdagen være utgangspunkt for et fordypningsemne.

Utdypende kommentarer

Dersom svært mange språk er representert på en skole, kan det være aktuelt å konsentrere seg om de språkene som flere elever behersker. Er det flere elever med samme morsmål, kan elevene bytte på å være ansvarlige på språkstasjonen, slik at ikke én eller et par elever har ansvaret hele tiden.

Dagen kan med fordel legges til den internasjonale språkdagen 26. september eller den internasjonale morsmålsdagen 21. februar. Det er også mulig å inkludere språkstasjonene i en internasjonal dag på skolen med et bredere kulturaspekt. En skole som har en internasjonal dag, er Malakoff videregående skole i Moss. Hvert år arrangerer de en dag de kaller Mangfoldige Malakoff).

Progresjon

Opplegget kan knyttes til kompetansemålene for muntlige ferdigheter på alle trinn. Kravene som stilles til elevene, må tilpasses de ulike trinnene.

Oversikt over strategier

Tekstene om grunnleggende ferdigheter i læreplanen i norsk forutsetter at elevene arbeider systematisk med ulike læringsstrategier. Her finner du en skjematisk oversikt over strategier som kan styrke utviklingen av lesing og skriving i norskfaget. Elevene som følger læreplanen i norsk for språklige minoriteter med kort botid i Norge, er i en mellomspråksfase. Det er derfor viktig å koble arbeid med lesing og skriving til arbeid med muntlige ferdigheter.

Lesestrategier

Lesestrategier kan enkelt beskrives som tiltak for å fremme leseforståelse. Strategiene kan deles inn i tre faser: Før, under og etter lesing.

Før lesing

- **Aktivisere forkunnskaper:** Hente fram tidligere erfaringer og kunnskaper ved å stille spørsmål: "Hva vet dere om...", "Når gjorde du sist...", osv.
- **Kontekstualisere:** Sette teksten inn i en sammenheng som er forståelig for eleven
- **Bevisstgjøre målet med lesingen:** Klargjøre hvorfor eleven skal lese denne teksten
- **Foregripe innhold:** Forsøke å forutse hva teksten handler om for å få en førforståelse av innholdet
- **Se på illustrasjoner:** Ta utgangspunkt i noe visuelt for å skape førforståelse av teksten
- **Se på overskrifter, innledning og tekststruktur:** Skape seg et inntrykk av teksten ved å se på hvordan den er satt opp
- **Samtale om emnet teksten tar opp:** Forberede eleven på lesingen ved å sette dem inn i emnet på forhånd
- **Forklare ord, begreper og språklige virkemidler:** Presentere sentrale språklige «nøkler» for å åpne opp teksten og lette forståelsen
- **VØSL-skjema:** Fulle ut et skjema for å strukturere leseprosessen

Vet	Ønsker å finne ut	Slik vil jeg arbeide	Lærte

Lesing

- **Oversiktslesing (skimming)/informasjonslesing (scanning) /nærlesing:** Velge leseteknikk tilpasset formålet med lesingen
- **Ordsjekk:** Gå tilbake i teksten og fange opp ukjente eller vanskelige ord
- **Notere:** Ta notater fra lesingen (nøkkelord, nøkkelsetninger)
- **Tankekart:** Tegne tankekart mens man leser
- **Lesestopp:** Stoppe opp underveis for å sjekke forståelsen. Spørre seg selv "gir dette mening?"
- **Stille spørsmål til lesingen:** For å finne informasjon, tolke og reflektere. Spørsmål kan være "hvem, hva, hvordan, hvorfor?"
- **Markere viktige eller vanskelige steder i teksten:** Streke under eller bruke markeringspenn
- **Logg:** Frilogg der eleven skriver ned personlige reaksjoner underveis, ev. i kombinasjon med igangsettere, eller logg der leseren skriver ned sitater eller viktige elementer ved handlingen eller personene

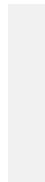
Etter lesing

- **Finne sammenhenger:** Relatere innholdet i teksten til egne kunnskaper, ferdigheter og opplevelser
- **Igangsettere:** Skrive ferdig setninger som læreren gir elevene starten på. Eksempler: Dette minner meg om... Jeg husker da... Jeg har opplevd noe som... Jeg følte der og da at ... Hvis dette var meg, ville jeg...
- **Personskjema (biodikt):** Fulle ut et personskjema for å få fram flere sider ved en litterær person, for eksempel:
 - navn, kjønn, alder
 - tre karaktertrekk ...
 - setter pris på ...
 - liker ikke ...
 - pleier å ...
 - savner ...
 - ønsker ...
 - er i konflikt med ...
 - osv.
- **Nøkkelsetninger:** Trekke ut viktige setninger fra teksten
- **Vennediagram:** Notere likheter og forskjeller i et diagram med to eller tre kolonner, eller med to eller flere ellipser som overlapper hverandre for å sammenligne personer, ting eller hendelser
- **Oppsummere:** Formulere hovedpoeng og sentrale innholdselementer
- **Refleksjon:** Uttrykke egne tanker og meninger om det som er lest **Bearbeide språk:** Repetere nye ord eller strukturer i teksten og bruke dem selvstendig i egne setninger
- **Formidle:** Arbeide videre med tekstens innhold, for eksempel ved å dramatisere eller overføre teksten til en annen sjanger/et annet medium
- **Vurdere teksten:** Gi uttrykk for hvilken del av teksten eleven likte best, og hvorfor. Hva var det viktigste ved teksten? Hva var problematisk med denne teksten? Lærte eleven noe nytt av teksten?
- **Vurdering av egen leseprosess:** Fulle ut egenvurderingsskjema

Min konsentrasjon i leseverkstedet:

Veldig god, fordi	God, fordi	Mindre god, fordi

For å konsentrere meg bedre, må jeg/ ønsker jeg at

Mer om lesestrategier

Komponenter i god leseopplæring - 3. å utvikle strategiske lesere

Fagbok i bruk: Å lese en fagtekst

Skrivestrategier

Skrivestrategier kan beskrives som teknikker skrivere bruker for å gjennomføre en skriveoppgave. Arbeid med skrivestrategier kan deles inn i fire faser: Før skriving, igangsetting, revisjon underveis og slutføring.

Før skriving

- **Emnehjelp:** Avklaring av hva elevene skal skrive om, og hvordan den ferdige teksten kan se ut
- **Lesermodelltekster:** Ved å lese modelltekster får eleven en forestilling om hvordan den ferdige teksten kan se ut
- **Modellering av skriveprosessen:** Læreren kan skrive sammen med elevene for å vise at gode tekster er et resultat av omskrivinger
- **Lesing og skriving hånd i hånd:** Elevene trenger å lese andres tekster for å få noe å skrive om

Igangsetting

- **Tenkeskriving:** Skrive ned tanker og ideer uten å sensurere eller organisere dem for å komme i gang med skrivingen
- **Planlegge:** Lage tankekart, venndiagram eller avsnittsskjema for å disponere innholdet
- **Setningsstartere:** Fulle ut setninger læreren har startet på: *I denne teksten skal jeg ta for meg ..., Den første årsaken ..., For det andre ..., osv.*
- **Samskriving:** To eller tre elever forhandler om teksten og hjelper hverandre med utformingen

Revisjon

- **Leser egen tekst:** Vurdere egen tekst ved å lese én og én setning, lese høyt, legge bort teksten for så å lese den igjen
- **Respons fra andre:** Bearbeide egen tekst på bakgrunn av tilbakemelding fra læreren eller medelevene
- **Sammenligne med modelltekst:** Sammenligne modelltekst med eget tekstutkast og vurdere hvordan dette kan forbedres
- **Helhetlig vurdering:** Vurdere egen tekst med tanke på mottaker, formål, innhold, organisering og språk

Slutføring

- **Rettskriving:** Lese over teksten for å få rettskriving og tegnsetting på plass
- **Grafisk utforming:** Gjøre teksten presentabel med hensyn til skrifttyper, sideoppsett og illustrasjoner før publisering

Mer om skrivestrategier

[Prinsipper for god skriveopplæring - 3. gi elevene strategier de kan ta i bruk når de skriver](#)

[Skrivestrategier på ungdomstrinnet](#)

[Ungdomstrinn i utvikling](#)

Lenker til nettressurser

Nasjonale sentre

[Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring](#)

[Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning](#)

[Nasjonalt senter for skriveopplæring og skriveforskning](#)

[Nasjonalt senter for nynorsk i opplæringa](#)

Nasjonale satsinger

[Ungdomstrinn i utvikling](#)

[Ressurser for ungdomstrinnet fra Skrivesenteret](#)

[Lesesenteret](#)

Ny GIV – variert og motiverende lese- og skriveopplæring

[Skrivesenteret](#)

[Lesesenteret](#)

FYR – fellesfag, yrkesretting, relevans

[Skrivesenteret](#)

[Lesesenteret](#)

Vurdering for læring

Rammeverk for grunnleggende ferdigheter

Grunnleggende ferdigheter

[Skriving som grunnleggende ferdighet](#)

[Lesing som grunnleggende ferdighet](#)

Muntlige ferdigheter

[Muntlig presentasjon](#)

[Enkel retorikk til muntlig fremføring](#)

[Muntlige aktiviteter](#)

Hva ligger til grunn for karakteren i norsk muntlig

Digitale ferdigheter

Ny definisjon

Sammensatte tekster

Digitale verktøy i skriveopplæringen

Regneferdigheter

Matematikkbegreper

Regning i norsk

Lesing og skriving på ulike alderstrinn

Leseopplæring

Nynorsk alderssteg

Fem-prinsipper for god skriveopplæring

God lese- og skriveopplæring på ungdomstrinnet

God leseopplæring for lærere på ungdomstrinnet

Tipshefte og film om variert undervisning

Nynorsk alderssteg ungdomstrinn

Den litterære samtalen

Hvordan gjennomføre litterære samtaler

Samtalar om ein skjønnlitterær tekst på 10.trinn

Rammer for skriving

Rammer for skriving

En bro mellom lesing og skriving

Lese- og skriveopplæring for språklige minoriteter

Youtube

Brosjyrer Veiledning grunnleggende norsk

Videregående læringsressurser

Særskilt språkopplæring

Kognitive språk

Lexin

Grammatikkspill

Norsk grammatikk som andrespråk

[Minoritetsspråklige elevers møte med tekster i ulike sjangere](#)

[Lesing for elever med behov for tilrettelegging](#)

[Nynorsk ressursbase for skulen/minoritetsspråklege](#)

Lesing og skriving på yrkesfag

[Yrkesretting og relevans i fellesfag i videregående skolesenteret.](#)

[Skrivesenteret](#)

Muntlig respons på elevtekster

[Muntlig respons på elevtekster i norsk](#)

[Vurdering for læring for å fremme elevenes skriveutvikling](#)

[Eksplisitt skriveopplæring i alle fag](#)

Bokanbefalinger

[Faglitteratur](#)

[Bokanbefalinger](#)

[Nynorskbok](#)

[Leselyststrategi 2013](#)

[Deichman](#)

Nedlastbare hefter

[Kartleggingsmateriell](#)

[Bøker og hefter](#)

[Gavnos](#)

[Hefter fra lesesenteret](#)